

PRVNÍ PÍSEMNÉ ZMÍNKY

Kozovazy bývaly po staletí malou vískou o několika selských gruntech. Ves je poprvé zmíněna roku 1391.¹ Jádro příslušného záznamu ve skutečnosti pojednává o záležitostech sousedních Vyšehořovic, které leží „*prope Kozowaz*“ (tj. nedaleko Kozovaz). Tímto upřesněním polohy sousední obce tedy naše Kozovazy vstoupily do dějin.

Zanedlouho se v písemných pramenech objevují i první jména zdejších obyvatel. Roku 1401 byl v chrámu sv. Víta na Pražském hradě vysvěcen (resp. přihlásil se ke zkoušce) na akolytu² jakýsi Jan³, původem ze vsi Kozovaz. Tento Jan byl synem Václava, pravděpodobně jednoho z místních rolníků.

Nejstarší známý majitel obce byl pražský (staroměstský) měšťan Johánek z Cách, který zemřel roku 1401.⁴ Johánek z Cách začal koncem 14. století ve zdejšímu regionu systematicky vytvářet nové centrum svých venkovských držav (patrně roku 1400⁵ získal tržní městečko Čelákovice i s tvrzí, mlýnem a dalším příslušenstvím, zároveň následujícího roku, když již byl po smrti, jsou v jeho pozůstalosti jmenovány Kozovazy, Mochov s tvrzí i část Sedlčánek).⁶ Po Johánkově smrti zdědili zdejší majetky příbuzní.

ÚVAHA O PŮVODU A CHARAKTERU VSI

Vyjadřovat se k původu a době založení vsi je značně nejistou záležitostí, neboť v případě počátků vsí se pohybujeme v obdobích, ze kterých máme naprosté minimum písemných pramenů (ves většinou bývá v pramenech poprvé zaznamenána až mnoho desetiletí nebo často i staletí po svém vzniku). V některých případech značně pomáhají prameny archeologické, ovšem v Kozovazech dosud při zemních pracích archeologové středověké objekty nezachytili. Přesto se můžeme na základě několika indicií pokusit vyslovit prvotní odvážný soud o počátcích malebné vesničky se starou (dnes již neznatelnou) návsi ve svahu. Jeho alespoň částečně ověření bude v budoucnu možné snad jen pouze pomocí metod, které využívá výše zmiňovaná archeologie.

Domnívám se, že ves byla založena majiteli Mochova patrně v průběhu 14. století. Nyní uvedu důvody, které mě k tomuto soudu vedou.

Kozovazy byly s Mochovem majetkově spjaty, jak víme, již v době nejstarších zmínek na přelomu 14. a 15. století. Určitá vazba na Mochov je patrná i v předbělohorském období, což nám dokládá mochovská gruntovní kniha vedená pro období 1567-1610.⁷ Po třicetileté válce (1618-1648) pak, jak se zdá, kontinuita v případě Kozovaz nebyla zcela přerušena. Další podpůrné argumenty k úvahám o

¹ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II. (CH-L)*, Praha 1949, s. 353. A. Profous ve své citaci odkazuje na bádání Augustina Sedláčka a původní zdroj Libri erectionum, XII. díl, fol. 67 (D 8).

² Jedno z nižších svěcení.

³ Antonín PODLAHA (ed.), *Liber ordinationum cleri 1395-1416*, Praha 1922, s. 65, též Eva DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci pražské diecéze 1395-1416*, příložený CD-ROM s databází svěcenců, heslo Kozovazy.

⁴ Josef EMLER (ed.), *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých, díl 1.*, Praha 1870, s. 593.

⁵ Emanuel VLASÁK, *Čelákovice*, Čelákovice 1991, s. 24 a Justin Václav PRÁŠEK, *Brandýs nad Labem. Město, panství i okres, díl III.*, Brandýs nad Labem 1913, s. 178.

⁶ Gustav FRIEDRICH (ed.), *Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1395-1410 (Archiv český, díl XXXV)*, Praha 1935, s. 124-126.

⁷ SOA v Praze, VS Brandýs nad Labem, inv. č. 5722, sign. F 134, Registra gruntovní rychty mochovské (1567-1610 [1630]).

vzájemném vztahu Mochova a Kozovaz získáváme díky vzniku katastrálních území v Čechách v průběhu 18. století. Tento proces byl završen sestavením prvních státem zhotovených katastrálních map v 1. polovině 19. století, tzv. map stabilního katastru. Situaci zobrazenou na těchto mapách sice nelze automaticky vztahovat na středověký stav, avšak můžeme vycházet z předpokladu, že od pozdního středověku až do průmyslové revoluce v 19. století existovala poměrná stabilita v prostorové struktuře vesnic. Výrazným nebezpečím pro kontinuitu představovala v naší úrodné polabské krajině především třicetiletá válka (1618-1648)⁸. Kozovazy, jak se zdá, tuto dlouhotrvající válku, na rozdíl od okolních vesnic, přečkaly s relativně dobře zachovanou sídelní strukturou (údaje počtů a sociálního statutu usedlostí z doby před, z průběhu i po válce jsou ve shodě).⁹ Rozvržení vsi v terénu zachycené na mapě stabilního katastru, která byla v našem případě vyhotovena roku 1841,¹⁰ budeme tedy považovat za odrážející jistě stav 2. poloviny 17. století a pravděpodobně i situaci v 16. století.

Kozovazy roku 1841 nemají vlastní katastrální území, nýbrž jsou na příslušných mapách zakresleny na samém nejnižším výběžku katastru Mochova jako jeho osada. Poloha je to velice zajímavá. Jak již bylo předestřeno, v kontextu novověkých mapových i písemných pramenů lze předpokládat, že se středověká ves Kozovazy nalézala v totožném umístění v současném kozovazském svahu. Dole nedaleko Výmoly při mlýnském náhonu pak klokotal kozovazský moučný mlýn. Situace umožňuje vidět polnosti a pozemky kozovazských hospodářů rozložené především na sever a severozápad od jádra obce. Jihozápadním a jižním směrem prakticky hned za humny začíná katastr obce Vyšehořovic. Vzhledem k prostorovému umístění obou blízkých obcí, historickému vývoji Vyšehořovic (raně gotický kostel a tvrz¹¹, výrazně vyšší počet usedlostí doložený pro 16. století¹²) a potřebě polností pro užití takové vsi, se lze domnívat, že patrně již ve středověku tyto na samém vrcholku kozovazského svahu umístěné polní plochy byly obdělávány z Vyšehořovic. Prakticky totožná situace je východním směrem, avšak tentokrát je sousedním katastrem katastr vykáňský, který se k intravilánu Kozovaz přibližuje až na vzdálenost cca 250 m.

Po vzniku obecních samospráv roku 1850 vidíme Kozovazy nadále jakožto osadu obce mochovské.¹³ Již za Rakouska-Uherska se objevovaly hlasy volající po samostatnosti, té se obci nakonec dostalo roku 1920.¹⁴

Jak ještě uvidíme, byly Kozovazy až do 19. století vždy malou vsí se stabilním počtem přibližně 5-6 usedlostí (bezsporně to lze prokázat přinejmenším od poloviny 16. století)¹⁵. Tento fakt podporuje domněnku, že vsí byla založena v prostoru již osídleného staršími obcemi (Vyšehořovice,

⁸ Tato válka znamenala doslova katastrofu pro osídlení zdejších polabských oblastí, kde počet obyvatel klesal až na 10 či 15 % předválečného stavu, přičemž řada vesnic na dlouhá léta či zcela nadobro zanikla úplně.

⁹ Viz např. Martin HŮRKA, *Stav kounického panství v zimě 1635-1636. Edice pramene k třicetileté válce*. In: *Studie a zprávy*, 2015, roč. 5, s. 161-168.

¹⁰ http://archivnimapy.cz/skici/skici/KRM/KRM256018410/KRM256018410_index.html (cit. 2016-10-16).

¹¹ Michael RYKL, *Proměny a souvislosti středověkých staveb ve Vyšehořovicích u Českého Brodu*. In: *Castellologica bohémica* 4, 1994, s. 143-164.

¹² Roku 1567 byly Vyšehořovice oceněny na 682,5 kop grošů při počtu 15 poddanských usedlostí, kdežto Kozovazy na 485 kop grošů při počtu 6 poddanských usedlostí, viz Národní archiv, fond Stará manipulace, inv. č. 276, sign. B 94/29, Šacuňk panství Přerov (1567).

¹³ Václav TRNKA, *Panství Kounice a Přerov v Čechách*, Praha 1873, s. 64n.

¹⁴ Městské muzeum v Čelákovících, bez inv. č., fotokopie rukopisu Bohumil FERĚŠ, *Kronika městyse Mochova*, I. díl, s. 362 a 384n.

¹⁵ Viz kapitoly pojednávající o kozovazských gruntech.

Nehvizdy, Mochov).¹⁶ Pozdější doba nepřinesla žádný faktor v dané lokalitě, který by tento prvotní handicap mohl zvrátit, nízký počet usedlostí tedy zůstal konstantní. Polnosti měli hospodáři rozložené většinou jen severozápadním směrem (oblast mochovského katastru sousedící s katastry Nehvizd a Záluží).

Jak však ještě uvidíme, byť býval počet zdejších usedlostí stabilně nízký, obec ve svém celku nijak chudá nebyla, neboť se až na výjimky jednalo o sedláky. Můžeme říci, že v případě Kozovaz máme co do činění se zemědělskou obcí tvořenou téměř výlučně selskými statky a mlýnem.

NÁZEV KOZOVAZY

Bezprostřední důvod, který vedl k založení obce, se nikdy nedozvíme. Můžeme jen poukázat na název obce. V základním toponomastickém a badateli široce užívaném díle Antonína Profouse¹⁷ je jakožto možné vysvětlení názvu uváděna možnost změny z domněle původního „Kozovary“, tj. ves lidí, kteří vaří kozy. Můžeme však namítat, že u nejstarších známých pramenů má název obce, až na jednu výjimku, již tvar dnešní, tj. „Kozovazy“ (onou výjimkou je česky skloněný název „Kozowarzyech“ ve výše zmíněném latinském textu z roku 1401 sestaveném v souvislosti vyřizování pozůstalosti po Johánkovi z Cách, stejně jako v jeho pozdějším opisu).¹⁸ Přikláním se tedy k variantě „Kozovazy“ jakožto variantě původní, přičemž vysvětlením by bylo místo, kde se uvazují kozy, tj. kde se kozy pasou.¹⁹ Ať tak či onak, pokud zde název obce souvisel s důvodem jejího ustavení, pak se opravdu mohlo původně jednat o kopcovitou lokalitu, ve které se na okraji územní působnosti Mochova nacházely kozy, tedy lokalita, která vzhledem k reliéfu nebyla vhodná pro polní hospodaření, ale spíše sloužila jako pastvina.

MLÝN (DNEŠNÍ ČP. 1)

Nejzajímavější stavbou v malé vsi byl tedy již od středověku vodní mlýn, který se stane ústředním středobodem následujících pasáží.

Mlýn musel existovat již jistě roku 1441, tedy nedlouho po konci husitských válek. Tehdejší mlynář se ovšem mnoho nevyznamenal. Ba naopak, do dějin vstoupil jakožto iniciátor dokonání zhářství, tedy jednoho z nejtěžších středověkých zločinů, za který hrozila krutá smrt upálením. Události jsou zaznamenány v nejstarší českobrodské knize (Liber memorialis).²⁰ Onen mlynář se jmenoval **Vaněk** (Vaněk je domácí formou jména Václav). Vaněk si dohodl směnu svého kozovazského mlýna za mlýn v Liblicích, který tehdy držel mlynář Klůček. O směně sice proběhla vzájemná dohoda mezi mlynáři,

¹⁶ Obdobným případem mohou být nedaleké Nehvizdky, jejichž vývoj se tomu kozovazskému hodně podobá, byť nakonec skončily, co se stability osídlení týče, v horším stavu.

¹⁷ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl II. (CH-L)*, Praha 1949, s. 353n.

¹⁸ Pro úplnost dodávám, že s názvem „Kozovary“ se pak můžeme setkat ještě i později v novověku v berní rule datované k roku 1654 (Marie HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ (ed.), *Berní rula 18. Kraj kouřimský, díl I.*, Praha 1952, s. 334).

¹⁹ V Čechách máme i další názvy obcí, které lze spojovat s kozami, např. Kozojedy, tj. obec lidí, kteří jedí kozy, nebo Kozolupy, tj. obec lidí, kteří loupí (kradou) kozy.

²⁰ SOKA Kolín, fond Archiv města Český Brod, Pamětní kniha (Liber memorialis), fol. 47 a 48; Jozef MIŠKOVSKÝ, *Spory mlynářské. Naše Hlasy*, 1897, roč. 17, č. 22 z 21. listopadu; Karel BEDNAŘÍK, *Smlouva se zhářem z roku 1441, Českobrodský zpravodaj*, 1964, č. 9, s. 18n.

nakonec k ní ale nedošlo, neboť se do věci neznámým způsobem vložil Klůčkův strýc kněz Lukeš. Kozovazský mlynář situaci nenesl dobře a navedl svého syna Mikuláše, rovněž mlynáře, toho času klučovského, aby Klůčkovi uškodil. Mikuláš spolu se svými kumpány (Janem Vševhodou a chrásteckým mlynářem) liblický mlýn jedné noci vypálili, a to tak že Klůček se svou ženou a dětmi se z plamenů jen tak tak dostali. Žhářství se provalilo a Mikuláš s Janem Vševhodou byli zatčeni. Českobrodští poslali pro kata, který se měl druhého dne dostavit, aby pomohl při výsleších. Když se to Jan Vševhoda, který byl držen odděleně v jiné místnosti, dozvěděl, v noci se dostal z vězení, „z města po zdi se spustil“ a uprchl. Ve vězení opuštěný Mikuláš se ráno rychle přiznal a zavázal se zaplatit 12 kop grošů českých jako náhradu škody. Také kozovazský Vaněk, Mikulášův otec, slíbil uvolnit svůj kozovazský mlýn ve prospěch Klůčka (a sám se na místo něho přestěhovat do shořelého mlýna v Liblicích).

Po Vaňkovi a snad i Klůčkovi jmenuje nejstarší českobrodská městská kniha do konce 15. století již jen Mikuláše Dokoše, který zde snad byl mlynářem roku 1462.²¹ Jiné prameny o kozovazských mlynářích z dané doby zcela mlčí.

~	~
1441	– Vaněk (tj. Václav) (zmíněn jako držitel)
1441 po	– Klůček ?
~	~
1462	– Mikuláš Dokoš ? (zmíněn jako držitel)
~	~

Kozovazský mlýn je opět zmiňován až roku 1511 ve smlouvě později přepsané do register mochovské rychty.²² Hovoří se v ní o cestě „vedle struhy“ (potok Výmola), kterou „jezdí Vykáňští do mlýna do Kozovaz“.

Souvislejší záznamy o majitelích kozovazského mlýna máme od 2. poloviny 16. století:

~	~
1570 před ?	– Vondra Vokáč ?
1570	– Jan Mlynář (daného roku zmíněn jako majitel, strýcem jeho dětí pozdější brandýský hejtman Jan Cingulín z Opočna)
1573	– Jiřík Mlynář (daného roku zmíněn jako majitel, syn Jana Mlynáře, manželka Magdalena [dcera Jana Mračny z Mochova], po prodeji roku 1576 odešel do Kostelce [nad Labem ?])
1576	– Michal Albrecht z Šentálu (koupil, důchodní písař na přerovském zámku, † 1596 ?)

Když Jiřík Mlynář prodával roku 1576 svůj kozovazský mlýn Michalovi Albrechtovi z Šentálu, byl učiněn soupis majetku, který k mlýnu přináležel. Postupnou analýzou z něj můžeme vyčíst, že majitele mlýna neživilo pouze mletí obilí pro poddané z okolí nebo vrchnost. Stejně jako tomu bývalo i jinde, rovněž v Kozovazech mlýn tvořil komplexní hospodářskou jednotku s diverzitou zdrojů, kterými ostatní venkovské poddanské usedlosti neměly šanci disponovat v celku.

Jednotlivé položky inventáře poodhalují střípky z provozu kozovazské dominanty. Nejprve si identifikujeme nástroje související přímo s **mletím (I)**. V inventáři postupně nacházíme zmínky o 3 oškrtech (nástroj k opracovávání mlýnských kamenů), 1 mlýnských kleštích, 2 říčících (sítech) nebo 1 palici.

²¹ Jozef MIŠKOVSKÝ, Chouranice, *Naše Hlasy*, 1899, roč. 19, č. 20 z 15. října.

²² SOA v Praze, VS Brandýs nad Labem, inv. č. 5722, sign. F 134, Registra gruntovní rychty mochovské (1567-1610 [1630]), fol. 159.

Majitel mlýna, jeho rodina i čeleď však kromě hlavní mlecí činnosti obstarávali a rozvíjeli i vlastní **chovatelsko-polní zemědělskou činnost (II)**. O tomto provozu si můžeme udělat základní představu z níže uvedených položek. V mlýně pracovala a byla ustájena tato zvířata: 2 koně, 1 klisna, 1 hřebec, 6 dojných krav, 4 svině a 15 slepic s kohoutem. V mlýnské sýpce se v době prodeje nacházelo 12 korců žita, 12 korců ječmene, 2 korce hrachu a 35 korců ovsu. Ve stodole či pod přístřešky byly uschovány dva vozy, 1 pluh a 3 brány na vláčení zoraných polí. Při prodeji byly prodány též 1 vidle, 1 rýč, 2 kratce (široké motyky na okopávání).

S mlýnem souvisel na mlýnském náhonu položený drobný rybníček. Kromě vody, kterou pro mlýn zadržoval v případě sucha, mohl mít mlynář podíl i z **rybníčního hospodaření (III)**. K výlovu rybníků se používal tzv. nevod, tedy velká rybářská síť (pro výlov drobnějších rybníků pak menší síť zvaná nevůdek). A právě jeden takový „nevůdek“ nalezneme v inventáři prodávaného mlýna.

K mlýnu přináleželo také 6 včelích úlů. Ve mlýně se tak na přilepšenou věnovali i **včelaření (IV)**, čímž získávali med a vosk.

Nakonec i jedna kuriozita – ve mlýně měli i „*ručníci starou*“. Není zřejmé, jak se tato střelná zbraň do mlýna dostala. Ručnici mohli nosit pouze hajní, poddaní běžně lovit zvěř nesměli, i když za Rudolfa II. se pravidla, co se drobné polní zvěře (zajáci, koroptve apod.) týče, v určitém ohledu změkčovala. 16. století je na druhou stranu dobou, kdy se držba pušek mezi šlechtou, jejich úřednictvem i měšťany značně rozšiřovala a puškařské řemeslo jen kvetlo (např. v pražských městech se během 16. století hned několika puškařům podařilo dosáhnout na vysoké funkce v městské správě). Měl-li i kozovazský mlynář přístup k **lovu zvěře (V)** je nejasné, přinejmenším k pytlacení však zmiňovaná ručnice použita být mohla.

K tehdejší fyzické podobě mlýna nelze na základě údajů inventáře mnoho bližšího sdělit. Snad jen zmínka o 6 kopách šindelů, které se zde spolu s dřívím „*k palivu i stavění*“ nacházely, naznačuje šindelovou střešní krytinu (jednalo by se o náhradní šindele respektive šindele zbylé po předchozí pokládce). U dřeva „*k palivu i stavění*“ není množství uvedeno. Místo toho je vepsáno „*dle ukázání*“, z čehož můžeme odtušit, že si kupující Michal Albrecht objekt zajel při koupi osobně prohlédnout a při této obhlídce mu bylo dřevo ukázáno.

Z vybavení nábytku obytného stavení byl hoden zaznamenání jen 1 stůl a 1 koutní almara.

Mlýn se vším příslušenstvím stál dohromady 775 kop grošů českých, což je suma velmi vysoká (a obdobně vysoká byla i při dalším prodeji na počátku 17. století).

Mlýn měl Michal Albrecht z Šentálu v držbě až do své smrti (dle Augusta Sedláčka roku 1596)²³. Později ho však vdova a děti prodaly Marku Kozlovi. V době držby v rukou rodu Albrechtů z Šentálu tito na mlýně osobně nemleli (obdobně jako někteří jiní následující držitelé). Jména jejich mlynáře či mlynářů ovšem neznáme.

1596 ?	– Anna Šentálová (vdova po Michalu Albrechtu Šentálovi) a jejich děti Jan, Jindřich a Kateřina
1608	– Marek Kozel (koupil, mlynář pocházející patrně z chlumeckého komorního panství, uváděn až do konce záznamů register gruntovní rychty močovské roku 1610)
~	~
1638 – 1645 ?	– Jan Lospimer (brandýský forštmistr získal jako kompenzaci dluhu královské komory) (po roce 1645 J. Lospimer nucen daný areál postoupit hrabatům z Bruay, novým majitelům panství)
~	~
1651 kol.	– Václav Hvězdár ²⁴ (zmíněn jako mlynář)

²³ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl 15 – Kouřimsko*, Praha 1927, s. 167.

²⁴ Helena KLÍMOVÁ (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Kouřimsko*, Praha 1997, s. 139.

~

~

Během a po třicetileté válce máme vážné trhliny v poznání držitelů mlýna. Jejich plynulou řadu můžeme navázat až koncem 17. století. Tehdy mlýn, který získal Jan Zahájský, disponoval dvojím složením (dvě na sobě nezávislá mlecí soustrojí, každé se svým párem mlecích kamenů) a čtyřmi stoupami (ty se užívaly k drcení a rozmělnování, např. ječmene nebo pšenice na kroupy).²⁵ Objekt mlýna během třicetileté války značně utrpěl. K zimě přelomu let 1635/1636 se sice uvádějí tři moučná kola, ovšem s poznámkou, že k mletí způsobilé je jen jedno²⁶ (současně se patrně jednalo o jediný mlýn na panství Kounice, který tehdy byl schopen mletí)!²⁷ Roku 1638 jím hodlala správa komorního panství (královská komora krátce před tím zkonfiskovala kounické panství Trčků z Lípy) zaplatit dluh vůči brandýskému forštmistru Janu Lospimerovi za jeho službu. V zápisu je jmenován „*dvůr pustý s mlejncem ve vsi Kozovazech*“.²⁸ Přímou se netvrdí, že vlastní mlýn byl nefunkční. Označení „pustý“ se váže ke dvoru. Nový majitel dle svého udání na opravy mlýna vydal v příštích 7 letech 300 zlatých. Sumu ovšem vyčísluje on sám ve snaze upevnit svou pozici při nuceném převodu do držby hrabat z Bruay roku 1645. Úředníci komory však kontrují, že „...*nedoložil, aby jemu 300 zlatých, které jest na mlejn ve vsi Kozovazech vynaložiti musel, vynahrazeno bylo...týž mlejn, když se panu forštmistru postupoval, nebyl tak příliš zpustlej. Ačkoliv něco na něj vynaložil, také jej v něčem užil, aby jemu z panství poděbradského nadepsaných 300 zlatých dáno bejti mělo, neznávám jeho žádosti slušný bejti*“.

~

~

- 1694** – Jan Zahájský (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství **hrabaty** z Morzinu)
- 1717** – Jiří Zahájský (syn Jana Zahájského, ujal se po smrti otce)
- 1726** – Pavel Drobny (ujal se od vdovy po zemřelém Jiříkovi Zahájském)
- 1735** – František Chlumecký
- 1737** – Tomáš Loudil

Za výše uvedených majitelů došlo na mlýně k určitým změnám. Jiří Zahájský přidal k dvojímu složení a čtyřem stoupám také jednu jahelku (zařízení na získávání jáhel z prosa). Jeho nástupce Pavel Drobny patrně zrušil stoupy (napříště již nejsou jmenovány, až koncem 18. století je zmínka o jedné stoupě), na druhou stranu však rozšířil polnosti z 1 kopy záhonů na 2 a půl kopy záhonů. Za Františka Chlumeckého jahelka zchátrala tak, že z ní zbylo jen vodní kolo a hřídel, ale vlastní zařízení chybělo. Tomáš Loudil pak renovoval dvojí mlýnské složení, jahelku však nikoli.

- 1744** – Jiří Hiltman (ujal se po zemřelém Tomáši Loudilovi)
- 1774 před** – Ludmila Hiltmanová (vdova po Jiřím Hiltmanovi)
- 1777** – František Hiltman (syn Ludmily Hiltmanové)
- 1780 před** – Barbora Hiltmanová (vdova po Františku Hiltmanovi)
- 1780** – Václav Šalanda
- 1780** – Franz Keller
- 1781** – Václav Radimský
- 1789** – Václav Radimský (otec Václav Radimský st. mu mlýn přenechal)
- 1806** – Jan Radimský (syn Václava Radimského ml., zdědil po zemřelém otci)

Z doby kolem přelomu 18. a 19. století máme za Radimských i první ucelenější fyzický popis areálu, který začíná jeho hlavní budovou: „*Mlýnská budova, v níž [se nachází] světnice, klenutá komora a nad*

²⁵ Již zmiňovaný záznam v deskách zemských z roku 1693 sděluje počty mírně odlišně, a to 3 kola a 3 stoupy.

²⁶ NA, Stará manipulace, karton č. 1223, inv. č. 1697, Záležitosti panství Kounice, sign. K 118/29, Výkazy vzniklé kvůli zjištění stavu panství v souvislosti s konfiskací a převzetím do komorního majetku (1636).

²⁷ Martin HŮRKA, Stav kounického panství v zimě 1635-1636. Edice pramene k třicetileté válce. *Studie a zprávy*, 2015, roč. 5, s. 164.

²⁸ NA, Stará manipulace, karton č. 1223, inv. č. 1697, Záležitosti panství Kounice, sign. K 118/31, Spisy vzniklé v souvislosti držby kozovazského mlýna v rukou brandýského forštmistra (1638-1645).

nimi dva obytné pokoje a obilná sýpka, v mlýnici násypná sýpka. Vše [je] od kamene vystavěno. Na dvoře stodola, chlév pro tažný dobytek, chlév pro krávy, dva malé chlívky, kůlna pro vůz a pod budovou sklep. Vše [je rovněž] od kamene vystavěno. [Dále se zde nachází] studna společná s šenkýřem. Dvůr [je] zdí, branou a brankou uzavřen.“²⁹

V červnu 1808 Jan Radimský odkoupil od vrchnosti rybníček nade mlýnem za 150 zlatých, následujícího roku od vrchnosti přikoupil i kus pozemku.

- 1815** – Josef Šípek a Jan Šípek (bratři, koupili)
- 1816** – Franz Klein (koupil od bratrů Šípkových, přišel z Wartenbergu [Stráž pod Ralskem])
- 1828** – Franz Klein a Kateřina Kleinová (patrně syn výše uvedeného s manželkou)
- 1855** – Josef Jouza a Marie Jouzová (koupili od manželů Kleinových)
- 1878** – Alois Jouza a Barbora Jouzová (získali postupní smlouvou, rodiče Aloise Jouzy šli na vejminěk)

PODDANSKÉ GRUNTY V 16. A NA POČÁTKU 17. STOLETÍ

Při sledování posloupnost majitelů jednotlivých kozovazských domů od dnešní doby nazpět jsme schopni se dostat bohužel maximálně na konec 17. století. Ovšem i z průběhu 16. a 17. století máme několik soupisů, které vypočítávají kozovazské usedlosti. Takto získaná jména však vyjma objektu mlýna nejsme schopni propojit s konkrétní usedlostí, přesto si je níže vyjmenujeme. Je možné, že v budoucnu objevíme prameny, které nám pomohou alespoň jednotlivě některé grunty ztotožnit.

Nejstarším známým soupisem místních gruntů je šacuňk (ocenění) vesnic přerovského panství, který byl sestaven patrně roku **1567** či v době krátce předcházející.³⁰ V Kozovazech tehdy své grunty vedli tito hospodáři (autorem seřazeno sestupně od nejbohatšího gruntu):

mlynář (prošacováno na 200 kop grošů)

Šmorha (100 kop grošů)

Říha (75 kop grošů)

Hušek (40 kop grošů)

Jan Novák (40 kop grošů)

Toch (30 kop grošů)

Tento nejstarší známý soupis je cenný především tím, že pochází z doby před třicetiletou válkou, která pro kontinuitu ve velmi postiženém polabském regionu, jak jsme se již zmínili, znamenala citelnou ránu. Vidíme, že Kozovazy byly i před touto válkou velmi malou obcí o jednom mlýnu a pěti gruntech. Toto si můžeme potvrdit i díky registrům gruntovní rychty mochovské³¹, v níž jsou vepsány záznamy od 60. let 16. století do roku 1610 (výjimečně jsou dopsány i údaje starší). Kozovazské

²⁹ „Das Mühl Gebäude, in dem selben ein Wohn Stube, gewölbte Kammer, und über denselben zwey Wohn Zimmer und Getraid Schüttboden, in der Mühl ein Auf-Schüttboden alles von Stein erbauet. Auf den Hof eine Scheuer, Zug Vieh Stall, Khüe Stall, 2 kleine Stallerl, ein Wagen Schoppen, und unter dem Gebaude ein Keller alles von Stein erbauet, ein Gemeinschaftlicher Brunnen mit dem Schänker, und der Hof mit Mauer, und Thor, dann Thürl eingeschränkt.“

³⁰ NA, Stará manipulace, karton č. 194, inv. č. 276, sign. B 94/29, Šacuňk panství Přerov (1567).

³¹ SOA v Praze, VS Brandýs nad Labem, inv. č. 5722, sign. F 134, Registra gruntovní rychty mochovské (1567-1610 [1630]).

gruntů v ní byly očíslovány od č. 26 do č. 31³². Níže vypisuji majitele jednotlivých gruntů spolu se základními informacemi tak, jak se je podařilo rekonstruovat. Přímé srovnání údajů o cenách s výše uvedeným šacuňkem není možné, neboť neznáme souvislosti a způsob provádění ocenění. Čísla usedlostí uvádím římskými číslicemi, aby se nám nepletla s dnešními čp. (v gruntovní mochovské knize jsou psána arabskými ciframi, avšak nemají žádný vztah k dnešním čp. a prozatím je nelze, kromě mlýna, prostorově v rámci Kozovaz ztotožnit s žádným z dnešních domů).

č. XXVI

- ? – Říha ?
1568 před – **Matouš Němec**
1568 – **Jakub Němec** (daného roku zmíněn jako dědic, syn zemřelého Matouše Němce)
1568 – **Vít Vokáč** (z Břežan, manžel Matoušovy dcery Magdaleny, zároveň hned po svatbě koupil grunt od Magdalenina bratra Jakuba Němce za 150 kop gr.)
1580 – **Duchek Duchan** (ze Sojovic, manžel Matoušovy dcery Doroty, koupil od Víta Vokáče za 142 kop gr.)

„Léta 1580 v pondělí první v pústě s povolení urozeného pana Jana Lichvice z Lichvic, jeho milosti císařské hejtmána na Přerově, prodal Vít Vokáč grunt svůj Duchkovi ze Sojovic... s těmito svršky: klisny 3, krávy 3, prasat 2, vůz 1, pluh s železy 1, chomouty 2, šle 2, hřebřiny 2, fasuňk 1, vidle 1, kopáč 1, lopata 1...“

Víta Vokáče k prodeji možná donutilo špatné hospodaření. V zápisu je totiž zmínka, že ze svého závdavku (peníze obdržené přímo při prodeji) vyplatil řadu věřitelů. Ti jsou uvedeni jménem včetně výše splacených dluhů: Jan Slanina (1 kopa gr.), Blažek (51 gr.), kozovazská obec (1 kopa gr.), Matouš šenkýř (1 kopa 50 gr.), Šimek šenkýř (1 kopa 45 g.), Vít šenkýř (15 g.), Martin podruh (15 g.), Michal Němec (2 kopy gr.), Janek Starý (4 kopy 30 g.), Váňa Pluhař (30 g.), Petr podruh (30 g.), Kryštof šenkýř (5 g.), Martin Řezáč (1 kopa gr.), Duchek ze Sojovic (8 kop 30 g.), Hanzl [přijímá nečitelné] (20 g.), pan Jiřík Krčín (14 g.), Bára podruhyně (30 g.), vyšehorovské záduší (1 kopa 20 g.).

Celkem tedy splacené dluhy činily 26 kop 25 g. Největším věřitelem byl sám dlužníkův zeť Duchek, který grunt kupoval. Pozornost upoutá i poměrně dost šenkýřů, kterým bylo dluženo (čtyři). Na špatném hospodaření mohlo tedy mít podíl i Vokáčovo vysedávání po krčmách.

- 1583** – **Jan (Duchan)** (mochovský mlynář, koupil grunt pozůstalý po nebožtíku Duchkovi Duchanovi, později v 90. letech označován jako mlynář Jan Duchan)
1601 – **Vávra Duchan** (zdědil po smrti otce Jana Duchana, roku 1604 přikoupil od vyšehořovického Jana Žáka pole o dvanácti a půl záhonech v místě zvaném „Na divici“ ležící mezi dvěma poli Jakuba Berana za cenu 13 kop gr.)
1607 – **Matouš Duchan** (koupil od svého bratra Vávry Duchana za 150 kop gr., v záznamech o splátkách je jmenován jako držitel až do konce zápisů roku 1610)

„Léta páně 1607 v pátek den památky svatých Petra a Pavla s povolením urozeného a statečného rytíře pana Ondřeje z Ostašova JMC hejtmána panství přerovského Vávra Duchan prodal jest tento

³² Důvodem očíslování vysokými čísly je skutečnost, že ve sledované knize číslování u kozovazských gruntů plynule navazuje na předešlé gruntů mochovské, stejně tak následné číslování vykáňských gruntů navazuje na kozovazské od č. 32.

grunt... s svršky těmito: klisny 4, hřebic dvouletý 1, hřebic roční 1, krávy 3, jalovice 1, ovec 14, svině 3, slepic s kohoutem 6, husí s husákem 3, vůz 1, brány 1, plouh 1...“

č. XXVII

- ? – **Hušák ?**
1572 – **Vavřinec Němec** (daného roku zmíněn jako držitel)
1578 – **Michal Tkadlec** (z Lysé nad Labem, koupil od Vavřince Němce za 155 kop gr.)

„Léta 1578 v sobotu po Nanebevzetí Panny Marie s povolením urozeného pana Jana Lichvice z Lichvic, jeho milosti císařské hejtmana na Přerově, prodal Lorenc Němec grunt svůj Michalovi Tkadlec z Lysé... s těmito svršky: klisny 4, vozy 2, pluh s železy 1, brány 3, krávy 3, jalovici 1, svině 2, prasat 2, váhy 2, provaz lesní 1, slepic 8, kohout 1, kopáč 1, vidli 1...“

- 1581** – **Kryštof Němec** (koupil grunt po zemřelém Michalu Tkadlec z Lysé nad Labem za 155 kop gr., jakožto majitel uváděn až do roku 1605, kdy záznamy o držitelích končí)

„Léta 1581 v sobotu po svatým Bartoloměji s povolením urozeného pana Michala Albrecha z Šentálu, jeho milosti císařské správce a písaře důchodního na Přerově, prodán statek sirotčí skrze rychtáře a konšely pozůstalý po n[ebožtíku] Michalovi Tkadlcovi Kryštofovi Němci...s těmito svršky: klisny 4, hřebec 1, krav 8, jalovice březí 2, volek 1, telat 3, sviní 2, prasat 6, husí 4, slepic 20, kohout 1, vozy 2, pluh s železy 1, bran s hřeby železnými 5...“

Na konci register gruntovní rychty mochovské se nalézají řada netříděných, doplňujících záznamů, které mají vztah k obyvatelům tří v knize obsažených obcí (Mochova, Kozovaz a Vykáně). Jeden z těchto záznamů sděluje, že Kryštof Němec si vzal vdovu po předešlém majiteli. Zejména však odhaluje nejistotu a strach, který obyvatelé Kozovaz z gruntu, respektive jeho obyvatelky, obviněné z čarodějnických praktik, měli: *„Léta 1581... dána jest na rukojmě Dorota Němcová, manželka Kryštofa Němce, souseda z Kozovaz, kdež jest předešle s Michalem Tkalcem, manželem svejm ... o soudě obviněna v Mochově léta 1579 strany čárův, které jsou k božím mukám nositi měli ... A mezi tím též se všelijaké klevety, což jest proti pánu Bohu, rozhlašovali, z čehož se táž Dorota i s předešlým manželem svým až dosavad nevyvedli. Na ten způsob, aby všelijakým skutkem i řečí, dokud živa, pokoj dala a pokojně se chovala tak, aby ani sousedi kozovazští před ní hrdly i statky svými, tolikéž i dobytken svejm bezpečni byli ...“*

Kryštof Němec pozemky, které ke gruntu náležejí, rozšířil přinejmenším dvakrát.

„Léta 1596... Kryštof Němec ze vsi Kozovaz koupil jest k živnosti své od kruntu Průši Hurta ze vsi Vykáně dva kusy loučky ležící jeden kus vedle louky Bartoně Slaniny z Kozovaz nad struhou k studánce jda a druhý kus vedle ohrady obecní kozovazské...“

„Léta páně 1605 ... Kryštof Němec koupil jest smlouvou a trhem ... od Jakuba Berana spolusouseda svého v jednom konci šest a v druhým... deset záhona rolí orné ležící slove ‚Na divici‘ ...“

č. XXVIII

- 1590** – **Petr Šmorha** (daného roku při jediném záznamu zmiňován jeho grunt jakožto zaplacený – předchozí absence záznamů o splátkách může naznačovat držbu statku)

po delší dobu)

Dřívější manželkou Petra Šmorhy byla Dorota, která snad měla kořeny v Lysé nad Labem. V Lysé totiž bylo na gruntu Fridricha Maxe vyčleněno dědictví po Dorotě v hodnotě 50 kop gr., které mělo rovným dílem připadnout jejím třem dcerám, které s Petrem Šmorhou měla („Mandelíně, Káči a Alině“). Petr Šmorha toto dědictví ovšem prodal. Roku 1590 se však k tomuto přiznal a současně zapsal jmenovaným dcerám dotčených 50 kop gr. na svém kozovazském statku.

- 1603** – **Jakub Šmorha** (získal po zemřelém otci Petru Šmorhovi za 500 kop gr., 1605 postoupil Kryštofu Němcovi jako splátku dluhu svého otce Petra Šmorhy 20 záhonů polí ležící leží mezi poli jmenovaného Kryštofa Němce a Bartoně Slaniny, 1605 postoupil též jako vyrovnání otcova dluhu zahradu Vávrovi Duchanovi ležící u gruntu jmenovaného Vávry Duchana)
- 1607** – **Vávra Duchan** (koupil od Jakuba Šmorhy za 515 kop gr.)

č. XXIX (mlýn)

Jedná se o jediný objekt, u kterého bylo možno napojit řadu držitelů z doby předbělohorské s pozdějším obdobím. Z tohoto důvodu jsou sledované údaje uvedeny uceleně na příslušném místě až v následujícím oddílu, který pojednává o kozovazských gruntech v době od 17. do 19. století.

č. XXX

- 1563** před ? – **Tomáš Váňa** ? (odešel po prodeji do Vyšehořovic ?)
- 1563** – **Blažek** (koupil za 122 kop 30 g.)
- 1589** – **Martin Rajrok** (koupil od Blažka za 160 kop gr.)

„Léta 1589 v outerý po sv. Máří Mandeleně s povolením urozeného pana Michaela Albrechta z Šentálu, jeho milosti císařské hejtmana na Přerově, prodal Blažek grunt svůj... Martinovi Rajrokovi za sumu 160 kop gr... K témuž statku mu přidává: 3 klisny, 3 krávy, 2 telat, 15 vovec, 2 svině, slepic i s kohoutem 10, vozy 2, 2 brány, pluh s železy 1, kopáč 1, vidli 1, sekeru 1, kladný žebřiny 1, dříví polovici votýpky, všechny slámu i seno...“

- 1590** – **Václav Slanina** (koupil statek pozůstalý po zemřelém Martinu Rajrokovi, Václav Slanina jmenován při splátkách ještě roku 1598)
- 1600** – **Kateřina Slaninová** (poprvé jmenována při splátkách jako manželka nebožtíka Václava Slaniny)
- 1600** – **Vávra Duchan** (přiženil se ke vdově po Václavu Slaninovi)

„Léta 1600 v pondělí po sv. Janu Křtiteli s poručením pana hejtmana prošacován jest grunt pozůstalý po n[ebožtíku] Václavovi Slaninovi skrze rychtáře a konšely vsi Kozovaz, Vyšerovic a měst[ečka] Mochova s těmito svršky: klisny 3, hřebice roční 2, krav dojných 3, ovec 20, svinského 10, slepic s kohoutem 20, vůz 1, plouh s železým 1, brány 1...“

- 1607** – **Jakub Šmerha** (koupil od Vávry Duchana, v záznamech o splátkách je jmenován jako držitel až do konce zápisů roku 1610)

č. XXXI

- ? – **Jan Novák** (jeho grunt zmiňován jakožto zaplacený – předchozí absence záznamů o splátkách může naznačovat držbu statku po delší dobu)
- 1590** před – **Dorota Nováková** (daného roku jmenována jako zemřelá, též nazvána jako „Dorota Nováková, jinak Slaninka“)
- 1590** – **Bartoň Slanina** (získal syn Doroty Novákové jinak Slaninky, za 250 kop gr., v záznamech o splátkách je jmenován jako držitel až do konce zápisů roku 1610)

„Léta 1590 v sobotu po památce Mistra Jana z Husince a Mistra Jeronýma s povolením urozeného pana Michaela Albrechta z Šentálu s povolením urozeného pana Michaela Albrechta z Šentálu, jeho milosti císařské hejtmána na Přerově, skrze rychtáře a konšely prošacován statek pozůstalý po nebožce Dorotě Novákové, jinak Slanince a prodán Bartoňovi, synu jejímu v těch mezích pravých a všelijakých povinnostech jeho milosti císařské, jakž toho od starodávna předkové i starší jeho užívali za sumu 250 kop gr. s těmito svršky: 4 klisny, hříbě 1, krav 10, jalovýho 3, vovec 27, sviní 9, slepic s kohoutem 20, vozy 2, pluh 1, brány 2...“

TŘICETILETÁ VÁLKA A JEJÍ DŮSLEDKY

Pro zjištění vývoje během třicetileté války mají důležitost tři prameny poskytující nám demografické údaje. Ze zimy **1635/1636**³³ máme dochovaný výkaz počtu rolnických gruntů („*osedlých s potahy*“), které v Kozovazech té doby byly fungující již jen tři, přičemž další dva byly pusté. Chalupník zde tehdy žádný nebyl, ani žádná chalupnická usedlost nebyla evidována jako pustá. Zjištěné údaje tedy v zásadě odpovídají údajům zachyceným k roku 1567. Budeme-li věřit danému výkazu, sestavenému v obtížné situaci přebírání konfiskovaného panství královskou komorou a v době permanentního strachu před škodou, která mohla usedlostem vzniknout díky válečným okolnostem (nejen vojenského charakteru, ale i jednání úředníků, konfiskace apod.), pak se v Kozovazech oné zimy nenacházela žádná tažná zvířata (koně, voly), naopak o šest volů bylo žádáno. Tažné zvíře bylo třeba k řádnému obdělávání polností.

Druhým pramenem ještě určitým způsobem zachycující následky třicetileté války je soupis poddaných dle víry z roku **1651**³⁴, tedy pouhé tři roky po konci války. Díky tomuto prameni poprvé uceleněji poznáváme skutečné obyvatele obce, tedy nejen hospodáře držící své grunty, ale také jejich manželky, děti, čeled' a další osoby, které se na gruntě zdržovali. Dozvídáme se o jejich přibližném věku, víře, postavení.

Zkusme si nyní rozčlenit osoby k pravděpodobné příslušnosti k jednotlivým usedlostem (zvýrazněně předpokládaný hospodář).

Václav Havlousek (rychtář) s manželkou Kateřinou. Na usedlosti pracovala jako čeled' patrně i nekatolička Zuzana Švejdivna, u níž byla shledána naděje na obrácení na katolickou víru.

³³ NA, Stará manipulace, karton č. 1223, inv. č. 1697, Záležitosti panství Kounice, sign. K 118/29, Výkazy vzniklé kvůli zjištění stavu panství v souvislosti s konfiskací a převzetím do komorního majetku (1636).

³⁴ Helena KLÍMOVÁ (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651 – Kouřimsko*, Praha 1997, s. 138n.

Jan Fídrholský (sedlák) s manželkou Kateřinou a stejnojmennou dcerou. Na statku pracoval jako pohůnek osmnáctiletý nekatolík Václav Špitálník, zřejmě pevný ve své víře, neboť je u něj vyznačeno, že není naděje na jeho obrácení na katolickou víru.

Kryštof Lyska (tesař) spolu s manželkou Kateřinou mohli vést další usedlost, kde pracoval ještě jejich čtyřadvacetiletý syn Matěj a v podruží bydlel Joachim Wachmistr s manželkou Kateřinou, také další podruh Jan Duchan s manželkou Kateřinou.

Jan Kunstát (fišmejstr) s manželkou Annou. Zde přebývali nekatolický podruh Martin Brusař, tovaryš Jan Hradecký a podruh Jiřík Duchan.

Václav Hvězdář (mlynář) s manželkou Mandalenou spravovali mlýn. Bydleli tam spolu se dvěma zatvrzelými nekatolíky (pastucha a jeho žena).

Celkem tedy soupis registruje v Kozovazech 23 osob (nejmladší uvedený věk je 18 let, což však souvisí s neuváděním dětí nižšího věku).

Tyto údaje konfrontujeme s třetím pramenem k dané době, berní rulou z roku **1654**.³⁵ Tehdy zde byly evidovány čtyři fungující selské grunty a jeden pustý selský grunt.

Václav Duchan (72 strychů, tj. cca 20 hektarů polí)

Jiřík Kavík (72 strychů, tj. cca 20 ha)

Jan Duchan (138 strychů, tj. cca 40 ha)

Jan Macháček (96 strychů, tj. cca 27 ha)

Sevírek (pustý grunt, patří k němu 78 strychů, tj. cca 22 ha)

Byť příjmení ještě nebyla ustálena (jeden člověk mohl být v různých pramenech jmenován odlišně), zdá se, že v Kozovazech poválečná situace nebyla zcela stabilní a hospodáři se často měnili.

Ze 17. století nám chybí prezentovat urbář a zápis v deskách zemských (obě z konce tohoto století). Originál urbáře kounického panství z roku **1689** je sice nezvěstný (byť přinejmenším na počátku 20. století byl ještě v českobrodském muzeu), můžeme však využít opisu, který z něho učinil Justin Václav Prášek pro chystanou edici ve čtvrtém, nakonec tiskem nevydaném dílu Práškovy díla o obcích brandýského okresu.³⁶

Sedláci:

Matěj Musil (13 kop záhonů [tj. cca 22-23 hektarů], povinen 2 dny týdně tažnou robotou, 6 dní týdně ruční robotou, ročně platí 8 zlatých, 38 krejcarů a 3 a půl denáru)

Jan Macháček (16 kop záhonů [tj. cca 27-29 hektarů], 3 dny týdně tažná robota, 6 dní týdně ruční robota, ročně platí 14 zlatých, 2 krejcare a 4 a půl denáru)

Václav Macháček (13 kop záhonů [tj. cca 22-23 hektarů], 2 dny týdně tažná robota, 6 dní týdně ruční robota, ročně platí 10 zlatých, 9 krejcarů a 2 denáry)

³⁵ Marie HAASOVÁ-JELÍNKOVÁ (ed.), *Berní rula 18. Kraj kouřimský, díl I.*, Praha 1952, s. 334.

³⁶ ANM, Justin Václav Prášek (1853-1924), karton č. 11, inv. č. 1169, Brandejs nad L. – město, panství i okres, díl IV. a poslední (nevydaný rukopis, 1916), s. 330n.

Matěj Macháček (13 kop záhonů [tj. cca 22-23 hektarů], 2 dny týdně tažná robota, 6 dní týdně ruční robota, ročně platí 8 zlatých a 10 krejcarů)

Chalupník:

Vít Habán (2 kopy záhonů [tj. cca necelé 4 hektary], 6 dní týdně ruční robota, ročně platí 1 zlatý a 44 krejcarů)

Pustý selský grunt:

Mikuláš Duchan (23 kop záhonů [tj. cca 39-42 hektarů], byl povinen 3 dny týdně tažnou robotou a 6 dní týdně ruční robotou, platil ročně 20 zlatých, 29 krejcarů a 4 a půl denáru)

Roku **1693** byl při změně majitele kounického panství učiněn obsáhlý zápis do desk zemských³⁷, který obsahuje podrobný popis panských majetků včetně výnosů z jednotlivých poddanských gruntů.

Sedláci:

Matěj Musil (ročně odvádí 8 zlatých, 38 krejcarů a 3 a půl denáru, příze za 1 zlatý a 12 krejcarů a 1 strych chmele)

Martin Junek (ročně odvádí 14 zlatých, 2 krejcarů a 4 a půl denáru, příze za 1 zlatý a 30 krejcarů a 1 strych chmele)

Václav Macháček (ročně odvádí 10 zlatých, 9 krejcarů a 2 denáry, příze za 1 zlatý a 12 krejcarů a 1 strych chmele)

Matěj Macháček (ročně odvádí 8 zlatých a 10 krejcarů, příze za 1 zlatých a 12 krejcarů a 1 strych chmele)

Jan Kraus (ročně odvádí 10 zlatých, 14 krejcarů a 5 a půl denáru, příze za 1 zlatý a 12 krejcarů a 1 strych chmele)

Tomáš Pařízek (ročně odvádí 10 zlatých, 14 krejcarů a 5 a půl denáru, příze za 1 zlatý a 12 krejcarů a 1 strych chmele)

Chalupník:

Jiří Musil (ročně odvádí 1 zlatý a 44 krejcarů, příze za 36 krejcarů a 2 větele chmele)

Jmenován je taktéž hostinec (totožný s výše uvedenou chalupou Jiřího Musila), kde se ročně vyšenkne pivo do počtu 27 sudů, a rovněž mlýn „*od kamene vystavěný se třemi koly a třemi stoupami*“.

PODDANSKÉ GRUNTY OD KONCE 17. STOLETÍ S UVEDENÍM SOUČASNÉHO Č. P.

³⁷ NA, Desky zemské větší, sign. DZV 32, 6. trhový kvatern odhadů lvové barvy (1692-1694), fol. H 25 – H 28.

Na následujících řádcích předkládám přehled posloupnosti vlastníků a držitelů jednotlivých usedlostí od roku 1694, tj. od doby dochované kontinuální řady pozemkových knih obce.³⁸

Šenk (dnešní čp. 2)

- 1689** - zmíněna jeho existence³⁹
 ~ ~
- 1694** před – **Jiřík Musil**
- 1694 – 1696** ? – **Anna**, vdova po Jiříkovi Musilovi (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na „chalupu nade mlejnem ležící“)
- 1698** cca – **Jan Maron** (patrně nový manžel vdovy po Jiříkovi Musilovi)
- 1709** – **Tomáš Pařízek**⁴⁰
- 1719** – **Jan Pařízek** („ujal chalupu šenkovní“ po zemřelém otci)
- 1729** – **Karel Werner** (přiženil se k vdově po Janovi Pařízkovi)

„Léta Páně 1729 s povolením Mi[lostivé] Vrchnosti přiženice se Karel Werner vdově po nebož[tíkovi] Pařízkovi ujal tu chalupu neb šenkovnu s 2 ss záhonů role dle prošacování rychtářův Jakuba Musila a Matouše Cholenského, totiž:

celé stavení	143 f. 31 x.
1 koně	6 f.
1 vůz a 1 pluh sešlý	14 f.
2 ss záhonů role	42 f.

	205 f. 31 x.“

- 1753** před – **Alžběta**, vdova po Karlovi Wernerovi
- 1753** – **Jan Pařízek** (ujal se od své matky Alžběty)

„Léta Páně 1753 dne 19. Novembris s povolením Mi[lostivé] Vrchnosti ujal nyní nadjmenovaný Jan Pařízek od své vlastní matky, vdovy po neb[ožtíkovi] Karlovi Wernerovi tuto chalupu... která skrze rychtáři močovského Vác[lava] Kunce a vykáňského Jana Brázdy prošacována býti má, totiž:

celé stavení aneb chalupa i [se] sklepem a stodola	130 f. 12 x.
item nová přistavená chalupa od kamena 42 ½ sáhy zdí po 27 x. učiní	19 f. 7 x. 3 d.
při tom kuchyně a komín zděný, též komora a medenec	9 f. 15 x.
k tomu jsou potřebovali 11 párů krovů a trámy	6 f. 30 x.
podlaha a stupňů i kamenných futrů do sklepa	4 f.
více 2 ½ sáhy hradební zdí po 20 x.	50 x.
jeden vůz se vším příslušenstvím	10 f.
jeden pluh a brány co k tomu patří	3 f.
1 sekera, 2 vidle, 1 kopáč a 1 řetěz	1 f. 9 x.
jedna moučná truhla a 1 věrtel	2 f. 15 x.
dva volí tažní spolu za	20 f. 30 x.

³⁸ V případě mlýna opět odkazují na zpracování jeho historie v samostatné kapitole.

³⁹ ANM, Justin Václav Prášek (1853-1924), karton č. 11, inv. č. 1169, Brandejs nad L. – město, panství i okres, díl IV. a poslední (nevydaný rukopis, 1916), s. 321.

⁴⁰ U starších záznamů (konec 17. – 18. století) nelze vždy okolnosti převodu majetku vysledovat. Často je v kontextu nového držitele psáno jen „ujal se“ bez dalších podrobností. U záznamů z 19. století zase ne vždy přesně souhlasí uvedený rok změny držby s faktickým nabytím, neboť právní převod, např. v případě úmrtí původního majitele, mohl být proveden i o několik let později, v době, kdy si to žádala situace (např. při dalším nakládání s majetkem). Někdy proto může dojít k určitým nejasnostem ohledně doby faktické změny majitele (nelze vyloučit, že badatel narazí na jiné prameny, které navodí dojem, že si zjištěná data protiřečí).

2 ss záhonů role vorné po 21 f. činí 42 f.

248 f. 54 x. 3 d.“

- 1763** – **Martin Pařízek** (příbuzenství s předešlým hospodářem blíže nespecifikováno)
1763 – **Jiří Hiltman**
1776 – **František Hiltman** (ujal se po „nebož[tíkovi] Jiřím Hiltmanovi, otci svém“)
1782 – **Josef Radimský** (koupil od Františka Hiltmana)

Popis z konce 18. století zní:

„První trakt šenkovna, světnice, síň, kuchyň, sklep, komora, pod světnicí chlív a zevnitř komora.
Druhý trakt nápodobně, světnice, síň, kuchyňka, komora a na zápraží chlívek.“

- 1809** před – **Radimská ?** (vdova po Josefu Radimském ?)
1809 – **Václav Radimský** (po matčině smrti se ujal gruntu)
1812 – **Kateřina Radimská** (zdělila po smrti svého manžela Václava Radimského)
1816 před – **Jan Müller** a **Kateřina** (patrně znovu provdaná vdova Kateřina Radimská)
1816 – **Matěj Stočec** a **Anna Stočecová** (koupili od manželů Müllerových)
1817 – **Jan Souček** (koupil od manželů Stočecových)
1819 – **Václav Blecha** (koupil)
1820 – **Jan Černoorský** a **Anna Černoorská** (koupili)
1829 – **František Kratochvíl** a **Kateřina Kratochvílová** (koupili)
1840 – **Jan Turek** a **Alžběta Turková** (koupili od manželů Kratochvílových)
1841 – **Jakub Chlapec** a **Kateřina Chlapcová** (koupili od manželů Turkových)
1849 – **František Chlapec** a **Kateřina Chlapcová** (získali dle svatební smlouvy)
1858 – **Václav Král** a **Marie Králová** (směnili s manželi Chlapcovými)
1860 – **František Procházka** a **Marie Procházková** (koupili od manželů Králových)
1862 – **Václav Břečka** a **Anna Břečková**, roz. Procházková (získali od manželů Procházkových)

Selský grunt (dnešní čp. 14)

- ~ ~
1694 – **Tomáš Pařízek** (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na statek „nade mlejnem ležící“)
1707 – **Jan Maron**
1737 – **Václav Hlaváček** (ujal se příženěním k vdově po Janu Maronovi)

„Léta Páně 1737 s povolením Mi[lostivé] Vrchnosti příženice jse Václav Hlaváček k vdově po neb[ožtíku] Janovi Marounovi ujal jest stek ve vsi Kozovazech ležící s 12 ss záhonů rolí a lukama... dle prošcování rychtářův Matouše Cholenskýho, Tomáše Polívky a Matěje Musila, totiž:

celé stavení, při němž studnice a klenutý sklep se nachází v sumě za	247 f. 42 x.
12 ss záhonů rolí za	257 f.
za jeden vůz [s] žebřinama a s vším přináležejícím	15 f.
2 pluhy, troje brány se vším příslušenstvím a táhlem	10 f. 45 x.
1 klisnu lepší za	25 f.
1 špatnější za	12 f.
2 [?] za	13 f.
1 půldruhýletní hříbě	12 f.
2 krávy za	20 f.
1 bejček 2letý	5 f.
1 plemenice	3 f.

8 prasat ½ letních 5 f. 30 x.
rozličné náradí, totiž 1 podávky, 2 vidle, 1 kopáč, jedna sekera, 1 moučná truhla za 4 f. 35 x.

630 f. 32 x.“

- 1751** – Jan Maroun (ujal se po zemřelém otčímovi Václavu Hlaváčkovi)
1760 – Antonín Chlumský (přiženil se k vdově po Janu Marounovi „a ujal ten grunt až do zrostu dcery Kateřiny po Janovi Marounovi“)
1763 – Tomáš Pokorný (se přiženil „k pozůstalý vdově po Antonínovi Chlumským a ujal grunt ten se všema k němu patřícíma užitky i povinnostma toliko do vdání pravý dědičky Kateřiny, dceři po nebožtíkovi Janovi Marounovi“)
1777 – Václav Hlinák (administroval grunt „až až do let k hospodaření schopného Matěje Chlumského, jakožto pravého dědice, poněvadž takovou od sestry své Kateřiny, bejvalé Mazačový, nyní pak za Krinnera vdané, právo dědičné prodáno a dle svědkův Matěje Junka, rychtáře mochovského, též Jana Junka, rychtáře kozovazského, za dvaceti zlatých rejn[ských] dobrovolně postoupeno bylo tím způsobem, že vejš pravená setra Kateřina žádné více právo sobě nezanechává, lečby svým časem nadpravený dědic Matěj Chlumský neb jeho budoucí k hospodaření schopné nebyli“)
1780 – Matěj Chlumský (ujal se jakožto pravý dědic)

Popis z konce 18. století zní:

„Jedna světnice roubená, kuchyň klenutá, síň, pod světnicí sklep klenutý, komora v síni od kamena, podle toho druhý trakt, jedna marštal, chlív a 2 komory, též dále sklep klenutý, přes dvůr špejchárek, podle něj chlívek od kamena, stodola o jednom mlatu, 2 zaděnímá též od kamena.“

- 1811** – Jan Chlumský (po smrti otce nastoupil)
1826 – Matěj Junek a Magdalena Junková (patrně koupili)
1836 – Václav Svoboda a Kateřina Svobodová (koupili)
1845 – Josef Svoboda a Kateřina Svobodová, roz. Škochová (získali dle svatební smlouvy)
1875 – František Svoboda a Antonie Svobodová (snad syn Josefa Svobody s manželkou)

Selský grunt (dnešní čp. 13)

- ~ ~
1694 – Pavel Drobny (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na statek „mezi Šimonem Tafflem a mezi Tomášem Pařízkem“)
1696 ? – Šimon Bažant ? (okolnosti nejasné)
1696 ? – Václav Hliňák (okolnosti nejasné)

„Nyní Václav Hliňák vystoupil na tu cenu, jak předešlý hospodář ujal, totiž..... 318 f.

Kterýžto peníze patříti budou:

Milostivé Vrchnosti do důchodu 310 f.

Pavel Drobny a jeho dědicům 4 f.

Šimon Bažantovi 4 f.

[následuje záznam o splátkách datovaných k 11. lednu 1697 a 7. lednu 1698]

K tomu přichází, co Pavel Drobnej při témž gruntu zanechal a postoupil:

koně tři za 29 f.

dvoje brány za 2 f.

dvě kola vozní za 3 f.

houžev ke pluhu za 15 x.

Item co vejrunku odved	4 f.
Těž Šimon Bažant odved	4 f.“

1736 – Jan Hlinák (ujal se po zemřelém Václavu Hlinákovi, ale příbuzenství nespecifikováno)

„Léta Páně 1736 s povolením Milostivé Vrchnosti ujal jest nadjmenovaný Jan Hlinák grunt sedlský po nebož[tíku] Václavovi Hlinákovi ve vsi Kozovazech s 12 ss záhonů vorné role s loukama dle prošacování rychtářův v následovní ceně, totiž:

celé stavení	98 f. 15 x.
12 ss záhonů role po 21 f.	252 f.
2 koně lepší	37 f.
2 špatnější	18 f.
1 vůz, 1 pluh, 2 brány s příslušenstvím	28 f. 45 x.

	434 f.“

1760 – Josef Pokorný (přiženil se „k pozůstalý vdově po Janovi Hlinákovi a ujal grunt tento“)

1776 – František Hlinák (ujal se „jakožto pravý dědic po Josefovi Pokorným, otčímovi svým“)

Popis z konce 18. století zní:

„Světnice, síň a kuchyň s komínem, v síni komora a sklep, na zápraží špejchárek, podle kůlna, to vše od kamena, z druhé strany marštal, vedle 1 chlív a jeden menší chlívěk též od kamena.“

1811 – František Hlinák a Magdalena Hlináková (nastoupili „jménem věna“)

1849 – František Hlinák a Františka Hlináková (získali dle svatební smlouvy)

Selský grunt (dnešní čp. 12)

~

~

1694 – Šimon Taffel (též Tafflík, počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na statek „mezi Václavem Macháčkem z jedné a mezi Pavlem Drobným z druhé strany“

1694 – Mikuláš Kavík

1718 – Jakub Vaniš

„Léta 1718 s povolením Milostivé Vrchnosti ujal nadjmenovaný Jakub Vaniš grunt aneb statek sedlský od Mikoláše Kavíka ve vsi Kozovazech ležící s 12 ss záh[onů] vorné role a vším příslušenstvím a povinnostmi tak, jak předešlý hospodář takový užíval, dle prošacování rychtářů, totižto Jana Pokrupy a Pavla Antoše, jakž následuje:

domovní stavení ještě dobrý od kamene 9 ½ sáhů po 3 ½ f.	42 f. 45 x. [!]
7 sáhů 1 loket od kamene, každý sáh po 3 f. činí	22 f.
stodola špatná 11 sáhů dlouhá, každý sáh po 1 f. 30 x.	16 f. 30 x.
starý komory zděný bez svršků za	8 f.
sklep dobře klenutý za	15 f.
studnice od kamene s okovaným vokovem za	14 f.
hradební zdi za	9 f.
náradí:	
jeden vůz se vším co k němu náleží za	17 f.
dva pluky za	6 f.
troje brány, jedny k druhéjm	3 f. 30 x.
jeden lesní řetěz, jeden klanečník a táhlo železný za	2 f. 33 x.
dvoje hnojny vidle, jeden kopáč, senný podávky a řetěz za	56 x.

<i>stírka dubová za</i>	54 x.
<i>řezací stolice i s kosou</i>	1 f. 10 x.
<i>dvě moučný truhly za</i>	1 f. 30 x.
<i>hrabice za</i>	54 x.
<i>travná kosa</i>	24 x.
<i>pila velká za</i>	36 x.
<i>medenec</i>	1 f. 30 x.
<i>kladní sekera</i>	24 x.
<i>vidle k prsku</i>	5 x.
<i>pět kusů tažných konských hověd, jedno k druhému</i>	50 f.
<i>krávy tři za</i>	24 f.
<i>dvě jalovice za</i>	7 f.
<i>svině dvě za</i>	4 f.
<i>půlletní dvě prasata za</i>	1 f. 30 x.
<i>role vosetý 4 ss za</i>	140 f.
<i>neosetý role 8 ss za</i>	140 f.

531 f. 11 x.“

- 1721 – Matěj Hlinák
1736 – Jiří Živanský
1752 – Bartoloměj Junek (též Bartoň Junek)
1765 – Jan Junek (získal postupem od svého otce Bartoně Junka, neboť ten „již pro sešlost věku svého délej hospodařiti nemohl“)

Popis z konce 18. století zní:

„Světnice, síň a komora v jednom pořadu, při tom sviňský chlívek. Z druhé strany čtyry chlívy, marštal a podle ní sviňský chlívek, špejchárek s kůlnou a s sklípkem, stodola zděná o jednom mlatu a 2 zaděním.“

- 1806 po – Václav Junek (nastoupil po smrti svého otce Jana Junka)
1826 – Jakub Srnec a Marie Srncová (nastoupili dle svatební smlouvy)
1858 – Václav Junek (koupil pomocí svých rodičů Františka a Alžběty Junkových od Jakuba a Marie Srncových, poloviční podíl pak získala roku 1861 Marie Junková, manželka Václava Junka)

Třetina selského gruntu (dnešní čp. 17)

Popis z konce či přelomu 18. století zní:

„Světnice – síň.“

- 1809 – Josef Junek (zdedil třetinu gruntu po svém otci Janu Junkovi)
? – František Junek (zdedil třetinu gruntu po svém otci Josefu Junkovi)
? – Kateřina Junková (zdedila po svém synovi Františku Junkovi)
1811 – Marie Radimská (nastoupila po smrti matky)
1828 – František Farský (snad vdovec po Marii Radimské ?)
1839 – Matěj Šmíd a Anna Šmídová (koupili od Františka Farského)
1843 – Matěj Šmíd a Kateřina Šmídová (získali dle svatební smlouvy)
1861 – Václav Pícek a Anna Picková (koupili od manželů Šmídových)
1867 – Václav Pícek (získal podíl po své zemřelé ženě)
1867 – Josef Purkrábek a Anna Purkrábková (koupili od Václava Picka)
1874 – Václav Kolín a Františka Kolínová (koupili)

1877 – Václav Junek a Marie Junková (koupili)

Selský grunt (dnešní čp. 11)

- ~ ~
- 1694 – Václav Macháček (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na statek „na kraji vedle Taffla“)
- 1719 – Jan Macháček (zdědil po zemřelém otci Václavu Macháčkovi)
- 1725 – Jan Musil
- 1727 – Balcar Čáslavský (ujal se gruntu přiřazením k vdově po Janu Musilovi)
- 1729 – Vojtěch Macháček
- 1731 – Jan Kadeřávek (ujal se statku přiřazením k vdově po Vojtěchu Macháčkovi)
- 1738 – Jiřík Machuček (ujal se od Jana Kadeřávka „v těch mezích a právech, jak jeho předek jej v užívání měl“)
- 1747 – Václav Kryslíčka (též Krystlíček)

„Léta Páně 1747 dne 15. Maii s Povoláním My[lostivé] Vrchnosti ujal jest nadjmenovaný Václav Kryslíčka grunt sedlský od Jiřího Machučka ve vsi Kozovazech s 12 ss záhonů role dle prošacování rychtářův Tomáše Polívky a Karla Verneru, totiž:

celé stavení, studnice a sklep za	142 f.
12 ss záh[honů] role po 21 f.	252 f.
1 kůň 5tiletý	35 f.
1 klisna	30 f.
1 kráva	14 f.
1 vůz s příslušenstvím	11 f.
1 pluh s kolečkama, železný táhlo	2 f. 45 x.
2 brány, 2 bidelce kované	2 f. 42 x.
jiné rozličné nářadí	3 f. 15 x.

	492 f. 42 x.“

- 1760 – František Vaněk
- 1761 – Václav Svatoš
- 1765 – Šimon Fiala (ujal se, neboť vdova po Václavu Svatošovi „čím dál tím víc do dluhů zacházela a v gruntě tom nic poříditi nemohla“)
- 1778 – Jakub Hladík (získal od tchána Šimona Fialy po sňatku s jeho dcerou Rozálií)

Popis z konce 18. století zní:

„Světnice velká, síň, kuchyň klenutá, komora v síni prostranná, vedle špejchárek a marštal, vedle chlív, z něho sklep, nad ním malá komůrka, vedle dva sviňský chlívky, stodola zděná s 2 zaděním a 1 mlatu.

Druhé malé stavení neb barák na dvoře. Světnička malá, kuchyň, komůrka a chlívek, pak studnice na dvoře.“

- 1805 – Jan Hladík (nastoupil na polovici získanou od rodičů Jakuba a Terezie Hladíkových, již roku 1803 grunt rozdělen – tehdy rodiče dali druhou polovici gruntu synovi Václavu Hladíkovi, více viz usedlost níže)

Nový popis gruntu po rozdělení:

„Světnice, síň, kuchyň, špejchárek, marštal, chlív, sklep, nad ním malá komůrka, dva sviňský chlívky a stodola s 2 zaděním a jedním mlatem.“

- 1815 – Václav Junek a Václav Hladík (koupili od Jana Hladíka)
 1865 – Josef Hladík a Marie Hladíková, roz. Hrabová (získali po smrti Václava Hladíka na základě svatební a postupní smlouvy z roku 1847, současně Václav Junek převedl svůj spoluvlastnický podíl)
 1868 – Václav Kvapil a Veronika Kvapilová (koupili od manželů Hladíkových)
 1876 – Veronika Kvapilová (získala i polovici svého manžela patrně po jeho smrti ?)
 1879 – Antonín Kvapil a Anna Kvapilová (získali snad postupem ?)

Polovice selského gruntu (dnešní čp. 10)

- 1803 – Václav Hladík (obdržel od rodičů polovici gruntu, čímž se odtrhl od dnešního čp. 11)
 1834 – Václav Hladík a Alžběta Hladíková (získali dle svatební smlouvy)
 1874 – Václav Hladík a Marie Hladíková (získali dle smlouvy postupní a dědičné)

Selský grunt (dnešní čp. 8)

- ~ ~
 1694 – Matěj Musil mladší (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu „Matěje Musila mladšího na jeho statek vedle Matěje Musila staršího“
 1724 či 1725 – Jiřík Marek („...tento statek některý měsíc užíval, však ale zase předešlému hospodáři Matějovi Musilovi zanechán jest.“)
 1725 – Matěj Musil mladší
 1733 – Jan Reyll (těž Rajl)
 1736 – Josef Hlinák

„Léta Páně 1736 s povolením Mi[lostivé] Vrchnosti ujal se nadjmenovaný Josef Hlinák grunt sedlský po neb[ožtíku] Janovi Rajlovi ve vsi Kozovazech ležící s 12 ss záhonů vorné role a lukama... Dle prořacování rychtářův Matěje Kolenského, Tomáše Polívky a Jakuba Musila v následující ceně, totiž:

[v] stavení setnice a komora, maštele, stodola, kůlna, studnice, klenutý sklep v sumě	203 f. 30 x.
pár koňů lepších	60 f.
pár špatnějších	35 f.
jedna klisna	18 f.
5 kusů hovězího dobytka	38 f.
10 kusů sviňského	14 f.
dva vozy špatný za	22 f.
2 pluhy a dvoje brány	10 f.
za rozličné malé náradí	6 f.
Role 12 ss záhonů, kopy po 21 f. počítaje činí	252 f.

 658 f.“

Výše uvedenou celkovou sumu měl nový majitel splácet řadě osob, jejichž výčet zabírá jednu stranu rukopisného textu. Nejvíce z dané částky (přibližně 1/3) náleželo vrchnosti.

Při popisu gruntu koncem 18. století, který byl proveden u všech usedlostí, v tomto případě schází, resp. bylo na příslušném místě pozemkové knihy vepsáno pouze „Světnice“.

- 1773 – Václav Hlinák (zdědil po svém otci Josefu Hlinákovi)
 1809 – František Hlinák (přijmul od svého otce)
 1817 – Josef Musil (koupil)
 1820 – Matěj Kvapil (patrně koupil)

- 1829 – Václav Švejda a Barbora Švejdová (koupili)
 1835 – Barbora Švejdová (po smrti manžela jí připsán jeho podíl)
 1836 – Josef Švejda a Marie Švejdová (získali dle svatební smlouvy)
 1843 – Josef Strnad a Anna Strnadová (koupili od manželů Švejdových)
 1848 – Josef Jouza a Marie Jouzová (koupili dle svatební smlouvy)
 1876 – Jan Jouza a Rozálie Jouzová (získali postupní smlouvou)

Barák v areálu selského gruntu na kraji obce (dnešní čp. 9)

Popis z konce 18. století zní:

„Světnice, síň, kuchyňka, ze síně komůrka, na zápraží též komůrka a pod ní chlív klenutý, vše v dobrém stavu od kamena pod doškovou střechou.“

- ? – Jan Machuček (vystavěl vlastním nákladem)
 ? – Josef Machuček (zdědil po otci Janu Machučkovi)
 1814 – Josef Slovák (koupil ve veřejné dražbě)
 1820 – Jan Hladík (koupil)
 1820 – Martin Kolenský a Kateřina Kolenská (patrně koupili)
 1824 – Jan Hladík a Marie Hladíková (patrně koupili)
 1839 – Václav Tykva a Ludmila Tykvová (patrně koupili)

Selský grunt (dnešní čp. 6)

- ~ ~
 1694 – Matěj Musil (počáteční zápis rok po nabytí kounického panství hrabaty z Morzinu na statek „vedle Junka“)
 1709 – Jakub Musil (ujal se statku „po tatíkoví starým Matějovi Musilovi“)
 1749 – Matěj Musil (ujal se statku po zemřelém otci Jakubovi Musilovi)

„Léta Páně 1749 dne 28. February s povolením Milostivé Vrchnosti ujal jest nadjmenovaný Matěj Musil po neboš[tíku] svém otci Jakubovi Musilovi statek selský ve vsi Kozovazech ležící s 13 ss záhonů role orný... dle prořadování rychtářův Josefa Hlináka a Václava Kunce, též Martina Veselého v následovní ceně, totiž:

<i>domovní stavení, špejchar, 2 stodoly, marštal, chlívky, klenutý sklep spolu za</i>	<i>302 f.</i>
<i>13 ss záhonů role po 21 f.</i>	<i>273 f.</i>
<i>1 kůň</i>	<i>40 f.</i>
<i>1 hřebice</i>	<i>30 f.</i>
<i>1 dvouletý hříbě</i>	<i>20 f.</i>
<i>2 vozy s příslušenstvím</i>	<i>24 f.</i>
<i>1 pluh, 2 brány</i>	<i>5 f.</i>
<i>1 sáně</i>	<i>1 f. 30 x.</i>
<i>2 moučné truhly</i>	<i>5 f.</i>
<i>1 řebřiny a fasuněk</i>	<i>1 f. 30 x.</i>
<i>1 hasák</i>	<i>1 f. 30 x.</i>
<i>1 klanečník, 2 vidle, 1 kopáč, 1 podávky, 1 táhlo.....</i>	<i>1 f. 30 x.</i>
<i>2 sekery</i>	<i>45 x.</i>
<i>12 kusů ovčího dobytka po 1 f. 30 x.</i>	<i>18 f.</i>

Item se tuto do šacunku potahuje, co následovní děti Matěje Musila za živobytí otce svého z gruntu dostaly a budoucně z jich ouplné pretense zase k odepsání přijíti musí, totiž:

<i>Václav Musil</i>	
1 klisnu	50 f.
1 klisnu	20 f.
1 vůz	12 f.
1 pluh a 2 brány	5 f.

<i>Anna, manželka Jana Svobody</i>	
1 kráva	12 f.
1 jalovice	8 f.
½ letní prase	1 f.

<i>Rozina, manželka Martina Živana</i>	
<i>Otec jí odevzdal, což ale už posavade při gruntě zanechala a k předávání má</i>	
1 krávu	12 f.
1 jalovici	8 f.
1 svini	2 f.

853 f. 45 x.“

- 1771** – **Václav Hlinák** (přiženil se k vdově po Matějovi Musilovi, administrátor do doby než vyroste syn vdovy Josef Musil)
1793 – **Josef Musil** (převzal grunt jako pravý dědic)

Popis z konce 18. století zní:

„Jedna světnice, jen roubení začaté, nedostavěný, kuchyň klenutá a kůlna. Světnice roubená zánovní, vystavěná, v síni komora, na zápraží marštal, vedle řezárna, sviňský chlív a kurníček, stodola o dvouch vratech a 2 zadním, špejchar, vedle komora, pod tím 2 komory, ovčínek a kurník, naproti tomu na zápraží komora, klenutý sklep a vrata do dvora klenutý.“

- 1817** – **František Farský** (koupil)
1825 – **František Farský** a **Barbora Farská** (přiženila se a dle svatební smlouvy získala podíl)
1839 – **František Farský** (po smrti manželky mu připsán její podíl zpět)
1857 – **Václav Farský** (získal po svém roku 1855 + otcí, na základě odevzdací listiny)
1857 – **František Purkrábek** (koupil od Václava Farského)
1862 – **Antonín Purkrábek** (získal po svém roku 1861 + otcí, na základě odevzdací listiny)
1867 – **František Židlický** a **Magdalena Židlická** (koupili od Antonína Purkrábka)
1878 – **František Živnůstka** a **Anna Živnůstková** (koupili)

Barák na obecním (před dnešním čp. 8)

- 1776** – **Václav Hlinák** (vystavěl vlastním nákladem)

Popis z konce 18. století chybí.

- 1800 – 1803 ?** – **Josef Hlinák** (koupil od dědiců po Václavu Hlinákovi)
1800 – 1803 ? – **Václav Musil** (koupil od Josefa Hlináka)
1814 – **Václav Šmíd** (koupil od Václava Musila)
1815 – **Vojtěch Smolík** a **Anna Smolíková** (koupili od Václava Šmída)
1821 – **Anna Reichlová** a **Marie Reichlová** (snad koupili)
1826 – **Václav Veselý** a **Marie Veselá** (manželka získala svůj podíl možná i později)
1856 – **Jan Hladík** a **Alžběta Hladíková** (koupili od manželů Veselých)

Barák na obecním (dnešní čp. 22)

- 1821 – Jan Hladík (postavil)
- 1824 – Martin Kolenský a Kateřina Kolenská (snad koupili)
- 1826 – Anna Křídová (snad koupila)
- 1827 – Josef Procházka a Marie Procházková (snad koupili)
- 1831 – Josef Procházka a Barbora Procházková, roz. Pávková (po smrti předchozí manželky se Josef Procházka znovu oženil, spoluvlastnice dle svatební smlouvy)
- 1844 – Václav Budka a Marie Budková (koupili)
- 1848 – Václav Tykva a Ludmila Tykvová (koupili)
- 1849 – Jáchym Ullmann a Františka Ullmannová (koupili od manželů Tykvových)
- 1852 – Václav Prkno a Barbora Prknová (koupili od manželů Ullmannových)
- 1866 – Barbora Prknová (jediný vlastník po smrti manžela)
- 1871 po – František Koula a Anna Koulová (nespecifikovaně získali po smrti Barbory Prknové)

Barák (kovárna) na obecním (dnešní čp. 19)

Prozatím nelze říci, zda-li domek fungoval jako kovárna od samého počátku. Zmínky o kovárně máme až z doby po polovině 19. století. Umístění za dvěma vodními toky by však napovídalo plánovitému zbudování objektu v bezpečné lokalitě z hlediska protipožární prevence. U kováren obdobnou opatrnost vidíme i v jiných vesnicích (kovárny často stojí stranou obce).

- 1821 – Jeroným Junek (postavil)
- 1831 – Václav Salamánek a Marie Salamánková (snad koupili)
- 1832 – Jan Sůra (koupil)
- 1836 – Karel Sůra a Anna Sůrová (získali dle svatební smlouvy)
- 1841 – František Bílek a Marie Bílková (koupili od manželů Sůrových)
- 1841 – František Bílek (po smrti manželky Marie Bílkové jediným vlastníkem)
- 1853 – Václav Homola (ještě téhož roku získala dle svatební smlouvy svou polovinu manželka Rozálie Homolová, roz. Hamtáková)
- 1854 – Václav Homola (po smrti své manželky Rozálie jediným vlastníkem, ještě téhož roku získala svou polovinu dle svatební smlouvy Anna Homolová, roz. Hladíková)
- 1864 – Josef Rozhota (koupil „kovárnu“)
- 1882 – Václav Haspekl a Anna Haspeklová (koupili „kovárnu“)
- 1882 – Ferdinand Klikoš a Josefa Klikošová (koupili)

Domek na obecním (přes silnici před dnešním čp. 1)

- 1842 – Václav Rudel (koupil stavební pozemek od obce Vyšerovice)
- 1847 – Josef Rudl a Terezie Rudlová (získali stavební pozemek dle svatební smlouvy)
- 1854 – Terezie Rudlová (po smrti manžela jediným vlastníkem)
- 1856 – Václav Šátral (koupil od Terezie Rudlové, znovuprodané Veselé, následujícího roku získala dle svatební smlouvy svůj podíl Eleonora Šátralová, roz. Nováková)
- 1860 – František Formánek a Ludmila Formánková (koupili od manželů Šátralových)
- 1875 – část pozemku s domkem připsán Marii Hlaváčkové

Barák na obecním (dnešní čp. 16)

- 1769 ? – Jan Erben (vystavěl na svůj náklad)
- 1788 před – Ludmila Kryslíková (nevlastní dcera Jana Erbena)
- 1789 – Tomáš Pařízek a Ludmila Pařízková, roz. Kryslíková (nastoupili jménem věna)
- 1823 – Matěj Pařízek a Anna Pařízková (získali dle svatební smlouvy)
- 1841 – Matěj Hlinák a Alžběta Hlináková (koupili od manželů Pařízkových)
- 1841 – Václav Slavík a Anna Slavíková (koupili od manželů Hlinákových)
- 1863 – Anna Slavíková (majitelkou po smrti manžela téhož roku)
- 1870 – Augustin Farský a Kateřina Farská (koupili od Anny Slavíkové)
- 1870 – Václav Zeman a Alžběta Zemanová (koupili od manželů Farských)

Barák na obecním (dnešní čp. 5 a čp. 21)⁴¹

- ? – Martin Brož (vystavěl na své náklady, mistr tesařský)
- 1765 – Václav Brož (získal po svém zemřelém otci, držel minimálně do roku 1781)
- ~ ~
- 1798 před – Václav Císař (bez bližších podrobností)
- 1798 – Anna Šťovíková (dcera Josefa Plocka, ten jí koupil barák od Václava Císaře jako věno)
- 1798 – Jan Šťovík (získal od manželky Anny)
- 1813 – Václav Rosa a Ludmila Rosová (koupili v dražbě po Janu Šťovíkovi)
- 1846 – Václav Strnad a Anna Strnadová (převzali dle svatební smlouvy od manželů Rosových)
- 1849 – Vojtěch Petráček (koupil)
- 1851 – Josef Semecký a Kateřina Semecká (koupili od Vojtěcha Petráčka)

Barák na obecním (dnešní čp. 4)

- 19. století – obec kozovazská (dosud neměla na barák žádný zápis)

Barák na obecním (dnešní čp. 3)

- 1765 – Martin Pařízek (vystavěl na své náklady, zemřel roku 1777)
- 1777 po – Martin Pařízek (zdědil po otci)
- 1804 – Josef Holub (vyhandloval od Martina Pařízka za domek v Čelákovících)
- 1808 – Jakub Cink (koupil)
- 1812 – Josef Kema [?] (koupil od Jakuba Cinka)
- 1813 – Jan Vysušil (koupil od Josefa Kemy [?])
- 1815 – Václav Veselovský a Ludmila Veselovská (koupili od Jana Vysušila)
- 1817 – Jakub Špaček a Kateřina Špačková (koupili)
- 1822 – Jan Brychta a Kateřina Brychtová (koupili)
- 1826 – Václav Pospíšil a Magdalena Pospíšilová (koupili)
- 1828 – Václav Novotný a Kateřina Novotná (koupili)
- 1831 – Jan Mička a Anna Mičková (koupili)

⁴¹ Údaje čerpány z gruntovní knihy z let 1709-1797, fol. 411b (kde chalupa označena jako č. 10), dále pak z téže gruntovní knihy, fol. 409b (kde chalupa nemá označení) a nakonec dle gruntovní knihy z let 1775-1882, fol. 158n (kde je chalupa označena jako č. 5 s poznámkou, že dříve č. 3). Číselná označení chalupy příliš nesouhlasí, ale údaje na výše zmíněných fol. 409b a fol. 158n ano (částečně se překrývají). Údaje uvedené na výše zmíněné fol. 411b byly s chalupou identifikovány pomocí matrik narozených (ve 2. polovině 18. století, respektive od počátku 70. let, kdy jsou v matrikách uváděna číslování domů. Děti Václava Brože a Jana Šťovíka se rodily v domě č. 3 (na počátku 19. století se poslední děti Jana Šťovíka již narodily v domě označeném jako č. 5, což odpovídá době přechíslování domů v Kozovazech).

- 1837 – Jan Musil a Anna Musilová (koupili)
1849 – Václav Tykva a Ludmila Tykvoval (koupili od manželů Musilových)
1852 – Jan Braun a Marie Braunová (koupili od manželů Tykvoval)

Barák na obecním (dnešní čp. 15)

- ? – Jan Hlinák (bez bližší specifikace)
1799 – Jan Holub a Anna Holubová (nastoupili jménem věna po smrti Jana Erbena)

Další majitele tohoto baráku z gruntovních knih neznáme, ale dle matričních záznamů se lze domnívat, že objekt v 19. století (do 80. let) užívaly rodiny Holubů, Hlináků, Pařízků, Bucháčků, Hlaváčků, Tourků a Ulrychů.

„PŮVODNÍ“ ROZLOŽENÍ VSI, NÁVES, KOMUNIKACE, UMÍSTĚNÍ MLÝNA

Udělejme si majetkový a prostorový plán obce z doby kolem roku 1700⁴², jenž při vědomí doložené relativně dobré kontinuity osídlení vsi přes těžké období třicetileté války snad můžeme vztáhnout i na starší období. Majetkovou situaci zjistíme z pozemkových knih, prostorové rozvržení se zase odráží ještě v mapách stabilního katastru (1841), kdy např. šířka parcel jednotlivých usedlostí byla stále zachována, rovněž bylo možno se dovtípit délky zahrad čtyř původních statků ležících severně od návsi.

Propojením těchto pramenů s přihlédnutím ke geomorfologii terénu nám vysvětluje obrázek obce z doby po třicetileté válce. Grunty lze rozdělit do tří bloků.

- 1) Na jih od návsi se nacházejí dva selské statky, jejichž parcely jsou ovšem rozloženy podélně s návší směrem na západ. Důvod je zřejmý – prostor jižním směrem byl již „zabrán“ hospodáři z Vyšehořovic.
- 2) Na sever od návsi byly rozloženy čtyři selské statky, jejichž parcely (ve schématu vjezd z návsi, dvůr s obytnými a hospodářskými budovami po stranách, dále stodola a zahrada na konci) se táhly severním směrem k Mochovu. Zahrady byly zakončeny ve stejné úrovni. Protáhlé parcely víceméně kopírují vrstevnice svahu (parcely tedy byly na svahu rozloženy terasovitě). Nejzajímavější se ukazuje nejnižší položená parcela. Ta totiž, pokud je naše dedukce správná, v zahradní partii přetínala současnou silnici z Kozovaz do Mochova, z čehož vysvětluje, že místní při cestě do Mochova patrně využívaly cestu vedoucí po pravém břehu Výmoly, která je ještě patrná na mapách stabilního katastru (1841)! Cesta začínala v prostoru před mlýnem na levém břehu, kolem mlýna putující přešel přes dva mosty (překračující mlýnský náhon a hlavní koryto Výmoly, tehdy zvané Mlýnský potok) na pravý břeh. Zde hned za druhým mostem se cesty dělily. Vpravo se šlo do Vykáně (dodnes zachovaná cesta), nalevo do Mochova.

⁴² Jedná se o dobu ještě před rozšiřováním obce, které opatrně začalo ve druhé polovině 18. století a proběhlo zejména ve století devatenáctém, a to trojím způsobem: 1) především zřízením domků na původně obecních pozemcích ve svahu položené návsi i na rovině v prostoru před mlýnem, čímž došlo k optickému zaplnění vnitřku obce (dodnes střed obce působí dojmem jakési neuspořádanosti), dále 2) dělbou statků a 3) až do 2. poloviny 19. století jen v minimální míře rozšiřováním mimo původní intravilán.

- 3) Třetím blokem je areál mlýna spolu s krčmou. Na vzájemnou úzkou provázanost neodkazuje jen sousední položení, ale také tvar a charakter celého bloku. Navíc oba grunty měly společnou studnu⁴³! Odkdy v „*chalupě nade mlejnem*“ fungoval šenk, není známo, avšak koncem 17. století je již zmiňován. Je možné, že šenk vznikl odtržením části původně mlýnského majetku (příčemž studnu využívali posléze mlynář i šenkýř společně).

Náves, koncem 17. století ještě „čistá“ (bez dodatečných vestaveb), byla umístěna na klesající svah ve směru západ-východ. Musíme si uvědomit, že náves původně končila přibližně v místech pozdějšího obecního úřadu (dnešní myslivny xxxxxxx). Typická kozovazská podkovovitá zatačka vznikla až později.⁴⁴ Jelikož náves nemířila přímo na mlýn, zahýbalo se k němu v pravém úhlu na dolním konci návsi cestou, která se v podobě pěšiny vedoucí kolem dnešní myslivny zachovala podnes. V 17. století však sloužila i koňským povozům. Na horním konci návsi se stýkaly cesty od Nehvizd a od Čelákovíc, a také tudy přijížděly povozy od Vyšehořovic. Na dolním konci návsi se potkávaly cesty z Břežan (potažmo Českého Brodu) a pěšina z Vyšehořovic. Tato pěšina vycházela z vyšehořovické návsi kolem domků Na Kopečku, a dále po mezích do polí až na dolní konec kozovazské návsi, který přímo překračovala směrem k mlýnu. Cestička to byla pouze pro pěší. Do Vykáňští a Mochovští přicházeli ke mlýnu a do obce z druhé strany. Pravděpodobně i původní mochovská cesta vedla po pravém břehu Výmoly. Obě cesty se setkávaly těsně před mostem přes tento potok, po jeho překročení následoval další mostek přes mlýnský náhon a již příchozí stály přes mlýnem.

Mlýn byl vůbec dominantou této obce (asi podobnou jako pro Vyšehořovice tvrz nebo kostel). Kozovazy doprovází prakticky po celou její známou historii. Poprvé ho zde prameny zmiňují již během první poloviny 15. století. Je docela dobře možné, že jeho vznik může souviset se vznikem vesnice. Mohl by být dokonce i starší (v tom případě by se k němu „přilepily“ další usedlosti jako tomu bylo například při vzniku Župavy (Vyšehořoviček), byť v případě Župavy (Vyšehořoviček) hovoříme o konci 18. století, tedy o zcela jiné době).⁴⁵

⁴³ Doloženo v době kolem přelomu 18. a 19. století.

⁴⁴ Patrně někdy koncem 19. století či dokonce počátkem 20. století.

⁴⁵ V Župavě (Vyšehořovičkách) stála nejprve osamocená panská myslivna, k níž se od konce 18. století rychle přidávaly drobné usedlosti. Tento anachronický příklad je zde zmíněn jen pro demonstraci principu možného rozvoje osídlení.